

ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДГРУНТЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ПРОБЛЕМА КЕРІВНИЦТВА

Вячеслав ЗАХАРОВ

аспірант

НТУ «Харківський політехнічний інститут»

Традиційні дослідження інформаційного простору, навіть за найширшого розуміння цієї теми, обмежені, як правило, аналізом даних з теорії інформації, теорії культури та соціальних наук. Проте необхідність філософського аналізу цього феномену назріла, як у зв'язку з поширенням цього поняття в науковому обігу, так і у зв'язку з динамічним розвитком інформаційних технологій, що наприкінці ХХ сторіччя почали інтенсивно проникати в життя людини та значно змінили і характер її буття, і світоглядні установки. Інформаційний простір, як такий, є, безумовно, феноменом культури, та навіть не новітньою. «Людина завжди існувала в інформаційному просторі, що її оточував. Розширенню інформаційного простору сприяли поява друкарства і пошти, винахід телеграфу і телефону, відкриття радіо і телебачення. Значний і вирішальний внесок у глобалізацію інформаційного простору внесло масове застосування у всіх сферах діяльності людини сучасних інформаційнокомунікаційних технологій, які істотно змінюють не тільки спосіб виробництва товарів і послуг, але й організацію і форми проведення дозвілля, реалізації людиною своїх громадянських прав, методи і форми виховання та освіти. Вони впливають на соціальну структуру суспільства, економіку, політику, розвиток суспільних інститутів» [5].

Термін «інформаційний простір» на сьогодні не має загальноприйнятого значення. Навіть вільна електронна енциклопедія, що уособлює змістовну квінтесенцію означеного поняття, дає, з одного боку, суто «технічне», а з іншого, таке «гуманітарне» йому пояснення: «інформаційний простір» (англ. Information space) це ... сфери в сучасному суспільному житті світу, в яких інформаційні комунікації відіграють провідну роль. У цьому значенні поняття

інформаційного простору зближується з поняттям «інформаційного середовища» – пояснення, змістовність якого може бути кваліфікована як «невідоме через невідоме» [6].

Проблемою інформаційного простору в аспекті формування образів інформаційного суспільства на теренах вітчизняної науки займаються здебільшого Lviv Polytechnic National University Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua> 23 фахівці-соціологи (В. Щербіна, О. Лобовікова й інші). Соціально-політичні виміри інформаційного простору розглядають В. Карпенко та Ю. Бондар, розвідками соціально-психологічних аспектів інформаційного простору займаються О. Ліщинська, В. Малімон, А. Лобанова, О. Злобіна та інші.

Відправним елементом поняття «інформаційний простір» є формотвірне поняття «простір», що сьогодні виступає визначальною складовою і для інших, порівняно нових понять, а саме: культурний простір, освітній простір, простір ментальності тощо. Вважаємо за доцільне розпочати свій аналіз саме з цього базового терміна, маючи на увазі не стільки процес його становлення в широкому історикофілософському контексті, скільки значущість тих теорій, що впливають на його сучасний зміст.

Наші просторові уявлення сформовані, безумовно, на засадах європейської ментальності. Але треба врахувати культурне взаємопроникнення, інновативність, що були, за слушним зауваженням Й.Г. Гердера, характерними рисами культури протягом всієї історії людства. Тому не менш значущими є просторові уявлення східних філософських систем.

Перші роздуми відносно наповнення простору інформацією та становлення «розумного» простору – ноосфери – належать, як відомо, нашому співвітчизнику, В.І. Вернадському. Сам Вернадський виділяв такі соціокультурні фактори, що формують ноосферу: поширення людини по всій поверхні планети; розвиток засобів зв'язку і обміну, що інтегрують людей в єдине ціле; відкриття нових джерел енергії (атомна, сонячна тощо); масова демократизація державного устрою; вибух наукової творчості в ХХ сторіччі,

які, як бачимо, здебільшого реалізувалися. «Інформаційне середовище завдяки культурній асиміляції техніки виявляється незамінним засобом формування єдності людського розуму – побудови ноосфери, передбачуваної В. І. Вернадським», – вказує Шрайнер [11, с. 8].

У більшості сучасних розвідок інформаційний простір інтерпретується гранично схематично – як складова частина простору культури, і, одночасно, як особлива галузь фізичного простору, яка може виокремлюватися за заданими характеристиками (наприклад, за носіями інформації). Під час дослідження інформаційного простору важливо вказати не тільки на спадкоємність етапів її становлення, що відповідають певному рівню розвитку культури, а також на той факт, що в аспекті інформаційного середовища вона розвивається за зразком сховища знань.

Однією з головних характеристик інформаційного простору є його «трансісторичність», тобто здатність сполучати покоління людей незалежно від того, чи є вони сучасниками в прямому значенні цього слова. Цього аспекту проблеми торкався Х.-Г. Гадамер, який, ставлячи питання про «сучасництво», зупиняється на проблемі трансісторичності інформаційного простору, в якому здійснюється сприйняття тексту: «Позавчорашні і післязавтрішні слухачі, – відзначає він, – завжди належать до тих, до кого ми звертаємося як сучасники до сучасників. Але де пролягає межа, що відокремлює від нас це «післязавтра» і, отже, що виключає того або іншого читача з кола тих, до кого ми звертаємося?» [3, с. 459, 460].

Оскільки ми розуміємо простір передовсім як багатоманітний світ культури, який оточує нас, якому людина дає особистісну інтерпретацію, що відображує певний рівень сформованої та присвоєної нею ціннісної складової культури, як робочий варіант інформаційний простір можна визначити як домінуючу складову сучасного простору культури, що визначає рівень, характер і спрямованість культурного розвитку та зумовлює її провідні елементи: наукові, духовні та естетичні.

На сучасному етапі розвитку філософського знання можна говорити про синтез трьох етапів розвитку уявлень про простір: міфологічного, класичного та інформаційного (маючи на увазі сучасну інтерпретацію останнього). Цей синтез знову гостро ставить проблему співвідношення наших уявлень про простір з реальним простором світу. За будь-якої інтерпретації природи інформаційного простору, його можна охарактеризувати як форму освоєння реального світу, що вміщує й надає нам певну картину дійсності.

Вплив інформаційних процесів на суспільний розвиток та взаємодію «індивід – суспільство» досліджують Р. Абдєєв, С. Джура, В. Лях та інші. Однак не всі питання, пов'язані з виокремленням і розглядом філософських проблем інформаційного суспільства, достатньо досліджені.

У широкому значенні слово технологія – це спосіб освоєння людиною матеріального світу з допомогою соціально організованої діяльності, що включає три компоненти: інформаційну (наукові принципи та обґрунтування), матеріальну (знаряддя праці) і соціальну (фахівці, які володіють професійними навичками). Ця тріада становить сутність сучасного розуміння поняття технології.

Історично термін «технологія» виник у сфері матеріального виробництва. Інформаційну технологію у цьому контексті можна вважати технологією використання програмно-апаратних засобів обчислювальної техніки у даній предметній області.

Поняття інформаційної технології з'явилося з появою інформаційного суспільства, основою соціальної динаміки у якому є не традиційні матеріальні, а інформаційні ресурси: знання, наука, організаційні чинники, інтелектуальний рівень, ініціатива, творчість тощо.

Інформаційна технологія – цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування.

Особливість інформації полягає в тому, що, незважаючи на безупинно зростаюче її використання, вона постійно нагромаджується в обсягах, що збільшуються. Саме це стимулює розвиток і вдосконалювання технології експлуатації інформаційних ресурсів - технологій нагромадження й поширення інформації, які одержали назву «інформаційно-комунікаційні технології».

З розвитком засобів інформації й комунікації, що оперують інформацією, трансформують, дозують її, створюється можливість певного інформаційного управління суспільством, у якому влада заснована й здійснюється шляхом панування над управлінням інформаційними потоками. Питання влади все частіше висувається як питання інформації: хто управляє її організацією, розподілом її потоків та її дозуванням, той реально управляє й самим суспільством.

Діяльність людей і організацій зараз усе більшою мірою залежить від їхньої інформованості і здатності ефективно використовувати наявну інформацію. Перш ніж розпочати якісь дії для прийняття рішень, необхідно провести велику роботу зі збирання і переробки інформації, її осмислення й аналізу, пошуку раціональних рішень у будь-якій сфері діяльності, що неможливо без залучення спеціальних технічних засобів.

Знання, і в першу чергу знання високотехнологічне, здатне породжувати нове знання і бути упровадженим у будь-яку сферу людської діяльності, стає основним ресурсом людства.

З появою інформаційного суспільства виникло багато проблем, пов'язаних з його організацією, а саме – розробленням ефективної політики, стратегії й тактики розвитку. Джерелами конкурентної переваги стають не природні, трудові чи фінансові ресурси, а плоди творчої діяльності, тобто інновації, нові знання та технології. Під впливом інновацій відбувається структурний перерозподіл зайнятості населення у бік інформаційної сфери. Інформація набуває статусу четвертого після землі, капіталу та праці фактора економічного відтворення і стає основою всіх виробничих відносин.

М. Кастельс зазначає, що спроможність чи неспроможність суспільства керувати технологією, особливо стратегічними технологіями, значною мірою формує долю суспільства, хоча «технологія per se не детермінує історичну еволюцію та соціальні зміни, технологія (чи її відсутність) втілює здатність суспільства трансформувати себе і визначає напрямки, на яких суспільство (завжди через конфліктний процес) вирішує застосувати свій технологічний потенціал» [7, с.29]. Досліджуючи взаємозв'язки між технологією і суспільством автор праці «Інформаційна епоха» зауважує, що необхідно пам'ятати про роль держави як вирішальний фактор, що гальмує чи прискорює технологічну інновацію.

Розглядаючи питання виникнення мережевого суспільства, М. Кастельс досліджує взаємодію між двома відносно автономними тенденціями: розвитком нових інформаційних технологій і спробою старого суспільства використати владу технології на користь технології влади. Люди, організації і все суспільство в цілому беруть участь в перетворенні технології шляхом оволодіння нею, її видозміни й експериментування з нею [7, с.17].

Це головний висновок з соціальної історії технологій, який виявляється справедливим щодо Інтернету – ключової технології інформаційної епохи. Інтернет видозмінює спосіб нашої комунікації один з одним, водночас ми змінюємо і сам Інтернет. В результаті такого взаємовпливу утворюється нова соціально-технічна структура.

Існування мережі – це факт, з яким не можна не рахуватися. Мережа змінює практично все в нашому житті. Від інформаційних технологій не слід очікувати утвердження демократичних цінностей.

Дослідження різних підходів до розуміння сутності інформаційного суспільства дозволяє зробити висновок про те, що інформаційне суспільство – це принципово новий рівень в історії цивілізації, його основою виступають теоретичні знання, інформація та інформаційні технології. Саме вони є провідними цінностями майбутнього розвитку суспільства, вказують орієнтири трансформації соціальних зв'язків та взаємодії між людьми.

Спроможність чи неспроможність суспільства керувати технологією, особливо стратегічними технологіями, значною мірою формує долю суспільства.

Розвиток інформаційних технологій сьогодні стає домінуючим фактором, який впливає на прискорення соціальних трансформацій сучасного суспільства. Нові технології створюють нові можливості, нові горизонти для розвитку особистості, розширюють діапазон вибору окремої людини.

Література

1. Закон України “Про національну програму інформатизації” від 04.02.1998р. №74/98-ВР.
2. Інформаційний простір [Електронний ресурс] / Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії / Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
3. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы филос. герменевтики / Х.-Г. Гадамер / [Пер. с нем. Журиной М. А., Земляной С. Н., Рыбаков А. А., Бутова И. Н.; общ. ред. Б. Н. Бессонова]. – М.: Прогресс, 1988. – 704 с.
4. Довгий С. О. Інститут телекомунікацій і глобального інформаційного простору [Електронний ресурс] / С. О. Довгий / Режим доступу: <http://www.itel.nas.gov.ua>. – Назва з титул. екрана
5. Левченко Л.Л., Яроцький Л.В. Філософські основи інформації. – Житомир: Полісся, 2007. – 176 с.
6. Levchenko, L.L., Yarots'kyj, L.V. (2007), *Filosofs'ki osnovy informatsii* [Philosophical Foundations of Information], Polissia, Zhytomyr, Ukraine.
7. Castells, M. (2000), *Ynformatsyonnaia epokha: Ekonomyka, obschestvo y kul'tura*. [The Information Age: Economy, Society, and Culture], Yzd-tvo GU VShE, Moscow, Russia.
8. Сіленко А. Інформаційні технології - новий імпульс для пошуку парадигми майбутнього суспільства // Політичний менеджмент. - 2007. - №3. - С.96-111.

9. Тапскотт Д. Электронно-цифровое общество : Плюсы и минусы эпохи сетевого интеллекта / Д. Тапскотт ; [под ред. С. Писарева ; пер. с англ. И. Дубинського]. - К. : INT Пресс; М. : Рефл-бук, 1999. – 403 с.
10. Чернавский Д.С. Синергетика и информация.- Изд-тво “Наука”, 2001.
11. Шрайнер Ю. А. Концепции интеллектуальных систем / Ю. А. Шрайнер // Научно-информационный обзор. – М.: Наука, 1988. – 134 с.
12. Яковенко М. Л. Теорія естетичної інформації Абраама Моля в контексті сучасного прочитання / М.Л. Яковенко / Філософські дослідження: Збірник наукових праць.– 2010.– № 12.– С. 125–135.

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ: РОЛЬ ЕТИКИ У ФОРМУВАННІ СПОЖИВЧИХ РІШЕНЬ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ СИСТЕМУ

Євгеній ЗАХАРОВ

Аспірант

НТУ «Харківський політехнічний інститут»

Валерія ТКАЧЕНКО

Аспірант

ХНУ ім. В.Н. Каразіна

У сучасному суспільстві вже певний час спостерігається певна тенденція, в якому економіка стоїть вище філософії. Це можна назвати приземленим прагматизмом сучасних людей. Хоча насправді, відношення філософії та економіки заглиблюються в античні часи і взаємодоповнюють одне одного. Ще Платон та Аристотель наголошували на економічних аспектах будівництва держав та існування людини і цілому. Тим паче, що в будь-якій економічній сфері задіяна людина. І саме вона є об'єктом філософії.